

TÜRK DİLİNDE KÜÇÜLTME KAVRAMI VE KÜÇÜLTME EKLERİ

(Modern Oğuz Lehçeleri ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme)

Nasrin ZABETİ MIANDOAB*

Öz

Bu makalede Türk dilindeki küçültme eki ve kavramı üzerinde duracağız ve Eski Türkçeden yola çıkarak Modern Oğuz Lehçelerini ele alarak küçültme eki açısından incelemeye çalışacağız. Anlam olarak küçük duruma düşme, yaş olarak küçük gösterme, değer ve onurunu azaltmak anlamlarına gelen küçültmeyi isim, sıfat ve zarf üzerine getirerek gösteririz ve bunu yaparken de isimlere sevgi, acıma, azlık ve küçüklük anlamlarını katma amaçlı bazı kelimeler yanında bir takım eklerden de yararlanırız. Zamanla bu eklerin birçoğu kelimelerle kaynaşmış duruma gelmişler ve kelimeye yeni bir anlam kazandırmışlar; arpacık ve gelincik kelimelerinde olduğu gibi. Küçültme ekleri sonuna eklenen kelimenin vurgusunda da önemli etki bırakmaktadır; bu eklerin eklendikleri kelime, sıfat veya zarf olma bakımından da dikkate alınmalıdır. Örneğin; sıfatlara gelen küçültme ekleri vurguluyken zarflara gelen küçültme ekleri vurgusuzlar. Bugün, Eski Türkçedeki küçültme eklerinin bir kısmının hiç değişmeden günümüze kadar geldiğini görmekteyiz. Bir kısmı kullanımdan düşmüş, bir kısmı ise kalıplaşıp, diğer eklerle kaynaşarak yeni bir işlev kazanıp varlığına devam etmektedirler.

Anahtar Sözcükler: Küçültme Kavramı, Küçültme Eki, İsim, Sıfat, Zarf, Vurgu, Oğuz Lehçeleri, Karşılaştırmalı İnceleme.

* Doktora öğrencisi; Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Dili Bilim Dalı.

e-posta: nasrin.zabeti@gmail.com

Geliş/Received: Mart/March 2018, Accepted/Kabul: Nisan/April 2018

MEANING OF DIMINUTION AND DIMINUTIVE SUFFIXES IN THE TURKISH LANGUAGE

(Comparative Review Of The Modern Oghuz Dialects)

Abstract

*In this article, we will explain the diminutive suffix and its concept in the Turkish language. We will do this by analyzing the diminutive suffix in the modern Oghuz dialects and tracing it back to Old Turkish language. As the name implies, it is generally used in the process of diminution. We use the suffix to lower the value of things or dignity of people by adding it to nouns, adjectives and adverbs. However sometimes we add this suffix to words to show love and sympathy. It is also used to show smallness and littleness (age). With time, most of these suffixes became part of these words to which they are added to. As a result, new words with different meanings are produced. Words like *aparcik* and *gelincik* can be good example of this. These suffixes can play an important role in the quality of stress in the words they are added to. However, it is important to pay attention to the kind of word they are added to. We need to do this because they are stressed when they are added to adjectives but they are not when they are added to adverbs. Today, we can see that some of these diminutive suffixes are maintained without any changes. Some of them are no more used while others are joined to other suffixes to form compound words with different meanings.*

Keywords: *Concept Of Diminution, Diminutive Suffix, Noun, Adjective, Adverb, Stress, Oghuz Dialects, Comparative Review.*

Giriş

Türkçe Sözlük'te "küçültmek" için verilen açıklama şöyledir: "1. Büyükken daha küçük duruma getirmek, 2. Yaşını gizleyerek küçük göstermek, 3. Değerini ve onurunu azaltmak" (Türkçe Sözlük1998: 1432). Bu açıklamadan yola çıkarak, türetilen küçültme ekleri de eklendikleri isim, sıfat veya zamirlere ister değerini azaltarak veya ister sevgi, acıma ve şefkat yoluyla küçültterek, gerçek anlam ve değeri dışında bir dereceye kadar küçültmüş oluyorlar.

Necmettin Hacıeminoğlu'nun söylediği gibi Türkçe sondan eklemeli bir dil olması için, türetme yolu ile kelimeler teşkil edilmektedir. İsim veya isim

soyulu olan kelimeler, üzerlerine yapım eki alarak aynı anlamdan hareketle yeni kelimeler, yeni isimler oluştururlar. Küçültme ekleri ise bu eklerden biri sayılmaktadır (Hacıeminoğlu 1997: 39).

Küçültme ekleri, isimlere küçültme, azaltma veya küçümsenme anlamıyla beraber -yerine göre acıma, sevme anlamlarını da kazandırır: *kuşçağız* (:acıyan veya sevilen küçük kuş), *adamcağız* (:zavallı adam), *kuzucuk* (:sevimli veya zavallı kuzu) v.b.

Özel isimlere de ulanabilirler: *Mehmetçik* (:sevgiyi belirtmek üzere Türk erlerine verilen ortak ad), *Sunacık* (:sevimli veya zavallı Suna) v.b.

Bazı kelimelerle ayrılamayacak derecede kaynaşmış durumdadır: *arpacık* (:1. Göz kapağında çıkan küçük kan çıbanı; 2. Ateşli silahların namlusundaki küçük kabartı), *gelincik* (:kırmızı bir çiçek veya etoburlardan bir hayvan), *maymuncuk* (:her kilidi açmaya yarayan demirden bir alet), *kuzguncuk* (:İstanbul'da bir semt adı), *incecik* (:Tekirdağ'da bir bucak adı) v.b.

İsim, sıfat ve zarf üzerine gelerek isimlerde daha çok sevgi ve acıma, azlık ve küçüklük ifade ederken sıfatlara eklendiğinde kavram ve nitelik küçülmüş ve azalmış olan bir sıfat ortaya koyarlar. Zarflara gelerek de sıfat ve fiildeki nitelendirme veya belirtme değerini (özelliğini) azaltmaktalar. Bu eklerin eklendikleri kelime, sıfat veya zarf olma bakımından da dikkate alınması gerekmektedir. Örneğin; sıfatlara gelen küçültme ekleri vurguluyken zarflara gelen küçültme ekleri vurgusuzlar.

Küçültme ekleri, eklendikleri sıfatın taşıdığı niteliği derece bakımından azaltmaktadır. Küçültme derecesi, sıfatın bu derecesi nesnede belirgin bir özelliğin şu veya bu eklerin yardımıyla yapılır. Yani sıfatın sonuna, ifade edilen belli derecede az olduğunu bildirmek için çeşitli küçültme ekleri ve değişik kelimeler bitiştirilir (Zeynalov 1993: 148).

Türkçe'de küçültmeyi ya ifadelerle yaparız: *bir tutam ot, bir avuç fındık* v.b. gibi ya da dildeki küçük, ufak, minik v.b. gibi kelimelerin yerini tutacak ve isim, sıfat veya zarfın sonuna getirilen eklerle: +(X)ç, +(X)K, +AlAK, +Az, +An, +KİnġA, +GAç, +Gİlt, +can, +KAK, +cA, +cAK, +cAğIz, +cIk, +ImSI, +ImtrAK v.b.

İfadelerle yapılan küçültmelerde, küçültmeyi kelimenin içinde barındırdığı küçüklük anlamı ile yapmaktayız, mesela bunlar elle veya parmak uçlarıyla tutulabilen veya avucun kavrayış ölçüsü miktarlardır: *bir tutam ot, bir avuç fındık, bir çimdik tuz, ufak bir elbise, bir az ekmek, bir çimge şeker, çüce, fiske* v.b. Bu örneklerden yola çıkarak tutam, ufak, minik,

avuç gibi kelimelerdeki küçüklük anlamı sayıların en küçük rakamları ile bir arada kelimenin içindeki küçüklük ifadesini pekiştirmekteler.

1. Küçültme Ekleri

Küçültme ekleri, kelimelerin anlamına küçüklük, azlık, sevgi ve acıma kavramları katan isimden isim yapan eklerdir.

Türkçede bu kavramlar şu eklerle sağlanır:

1.1. +GA(ç) eki: Eski metinlerde de karşımıza çıkan bu ek, bugünkü Oğuz grubunun lehçelerinin hiç birinde tek başına kullanılmamaktadır ancak kalıplaşmış olarak bazı kelimelerde varlığına devam etmektedir. +GAç eki, bitki, hayvan ve kuş isimleri türetir: *ıgaç* “ağaç”, *erkeç* “erkek keçi”, *karlıgaç* “kırlangıç”, *kuşgaç* “serçe”, *karıngaç* “karınca”, *torıgaç* “kırlangıça benzer bir tür kuş”, *kösürke* “bir tür fare”, *sarıçga* “çekirge”, *kumursga* “böcek”, *tuzlaga* “yaban güvercin”, *sirke* “bit”, *avıçga* “yaşlı adam”, *kurtga* “yaşlı kadın”, *kısgaç* “kıskaç” (Erdal 1991: 83).

1.2. +KAK, +GAK eki: Eski Türkçede karşılaştığımız bu ek ise küçültme, belirtme ve kuvvetlendirme bildirir. İşlek olmayan bu ek, Oğuz grubu lehçelerinde de bugün sadece “erkek” kelimesinde bulunmaktadır. Ekin kuvvetlendirme ve belirtme fonksiyonu vardır (Biray 1999: 62). Örnekleri çok değildir: *erkek*, *irkek* “erkek” (er “erkek, yiğit, adam”), *tozgak* “çiçek tozu”, *erengek* “erkekçik, adamcık” (A. Von Gabain 2007: 45).

1.3. +(X)K eki: Küçültme ve sevgi bildiren bu ek, Eski Türkçe’de karşımıza +k, +k şeklinde çıkan bir ektir. Ancak küçültme eklerinin bu ekten türediğini de söyleyebiliriz: *ögük* “annecik” (ög “anne”), *yulak* “küçük çay, derecik” (yul “çay, dere”), *çöbik* “çöp, bulanıklık” (çöp “çöp ve benzerleri”), *oğlak* “keçi yavrusu”, *köşek* “deve yavrusu”, *özek* “küçük ırmak, nehir” (Erdal 1991: 41).

Benzerlik, ilgi ve küçültme ifade eden bu ekin Eski Türkçe’de canlı +GAK küçültme adlarından türedikleri anlaşılıyor (*başgak*, *buçgak*, *tamgak*). Erdal’a göre bu ek, +IK ve +tIK ile beraber anlamsal olarak değerlendirilmesi gerekiyor (Erdal 1991: 40).

+AK ile oluşturulan isimler örneğine *Divani Lugati’t-Türk*’de rastlıyoruz: *yulak* “su açısından az sulu olan bahar” ve *boyunak* “dağlardaki dar geçit”. Eski Türkçe’de *irkek* “eril hayvan” örneğindeki gibi önce hayvanlar daha sonra insanlara geçmiştir. Sadece insanlardan isimler yapmakla kalmamış daha sonra tekrar hayvan isimleri yapılmıştır: *adgırak* v.b. (Erdal 1991: 40) Dilimizde türlü adlar bırakmış olmakla beraber işlek

değildir: *topak, başak, yolak, solak, benek, bucak, damak, kozak, bardak, çanak, sağrak, kısrak, köşek, oğlak, şişek, malak*.

+AK Türkiye Türkçesi'nde olduğu gibi Azerbaycan, Gagavuz ve Türkmen Türkçesi'nde de kuvvetlendirme, benzerlik ve küçültme ifade eder ve Azerbaycan Türkçesi'nde +Aq şeklindedir. İşlek olmayan eklerden biridir: *topaq, başaq, benek, yolaq* (Biray 1999: 66).

1.4. +(X)ç eki: +(X)ç biçimlerini daha çok seslenme (hitap) olarak kullanırız. Bu fonksiyonuna tarih boyunca hep rastlamaktayız (Erdal 1991: 44). Bu ek, yakın akrabalıkla sınırlıdır: *ögüçüm* “anneciğim” (ög “anne”), *ataçım* “babacığim”, *begiçim* “beyciğim”, *kañğıçım* “babacığim”, *yeñgeçim* “kan bağı olmayan kız kardeşim” (Tekin 2000: 81), *eçim* “abiciğim”, *oluç* “(<oğul+uç): oğlan” (Erdal 1991: 44).

Türkiye Türkçesi ve Gagavuz Türkçesi'nde +Aç biçiminde ve birkaç kelimedede bulunan bu ek, eklendiği kelimeye benzetme işlevini katan vurgulu bir ektir. Ad ve sıfat niteliğindedir. Örnekleri oldukça sınırlıdır: *anaç* “tavuk: ana+aç”, *ataç*, *bakraç* (<bakır+aç), *bozaç* “bozumtrak, boz renkte”, *kıraç* “arazi”, *kulaç*, *küpeç* “küçük küp” ve *topaç*, *kıraç*, *bozaç* v.b. (Biray 1999: 66).

+(X)ç'in görevi diğer bir yandan ulandığı kelimeye şefkat katmaktadır, tek istisna *ekeç* “dişi köpek, çok bilmiş, insanların annesi gibi” örneğinde görülmektedir (Erdal 1991: 45).

1.5. +Az eki: İsimden, küçültme işlevinde isimler türeten bir ektir (+cAğIz ile krş.). İşlek değildir. Ek, eklendiği kökle kaynaşıp kalıplaşmıştır.

Batı Türkçesi'nde “az” kelimesinden gelmiş bir +Az küçültme ekinin varlığını gösteren sayılı örneklerle rastlanır: *çerez*, *çöpez* “çör çöp”, *göğez/güvez* “dağlarda yetişen ekşimtrak minik meyve”, *geñgez* “kolay”, *kepez* “bazı kuşların başındaki sorguç”, *üvez* “sivrisinek gibi küçük bir böcek”, *yalaz* “alev” gibi (Korkmaz 2003: 36).

1.6. +AlAK eki: İsimden küçültme veya aşağılama anlatımları ile başlıca meyveler ve bitkilerle ilgili bir sıra adlarda rastlanan bu vurgulu ek -e-le-k gibi, veya -el-ek gibi eklerden meydana gelmiş olacaktır: *kozalak*, *mozalak*, *topalak*, *domalak*, *kobalak*, *öşelek*, *kızalak*, *kabalak*, *bögelek* gibi.

Dangalak ve *tombalak* gibi bazı sıfatlarda da görülür (Banguoğlu 2007: 175).

1.7. +KIŋGA eki: Küçültme isimleri türetir. Sözcük birimlere ve bütün öbeklere eklenir. Adsıl, sıfatsız ve zarfatsız kelimeler yapmaktadır. +KIŋGA içerisinde küçüklüğü içeren durumları bulmak zordur. Küçüklüğü *kiçik* ve

uvşak sözcükleri tanımlar. Bu ek ile oluşturulmuş kelimeleri soyut isimler olarak kullanabiliriz (Erdal 1991: 52).

Orhun yazıtlarında yalnız bir kelimedede geçmektedir: *azkınğa* “azıcık, (nüfusu) pek az” (Tekin 2000: 81).

Bu ekin Uygur Türkçesi’nden itibaren Türkçelerdeki şekli +KIYA [kinye] ve +KİNA biçimindedir: *Birikiye amrak oğlum!* “biricik sevgili oğlum!”, *yağukkıya* “yakıncacık”, *azkına* “azıcık”, *azkınyaya erin* “çok az er ile”, *yalanğazkıya* “yalnızcacık”, *künkiyem* “güneşciğim”, *oğulkiya* “oğulcağız”, *oğulkiya* “oğulcağız”, *erkiye* “erçeğiz, küçük erkek, adamcağız”, *kızkıya* “kızcağız”, *közkiye* “gözceğiz”, *sözkiye* “sözceğiz”, *yerkiye* “yercik” v.b. (Hacıeminoğlu 1996: 14).

Eski Oğuz Türkçesi’nde +GİNA/+GİYA küçültme eki yoktur. Onun yerine sık olarak +çUK(AZ) ve +çAGUZ ekleri kullanılır: *oglançuk*, *kızçugaz*, *kulçugaz* (Emre 1945: 156).

1.8. +cAĞIZ eki: Türkiye Türkçesi’ndeki +cİĞAZ, +cUĞAZ’ın bir eşi olan bu ek isimden isim yapma eki ile aynı değerdedir. İki terkipten ibarettir ve bitiştiği isim ve isim niteliğinde olan sözlere genellikle küçüklük, sevmeye, okşama, mecaz, kinaye anlamı verir. Yalnız burada zavallılık ifadesi daha kuvvetlidir. Yazı dilinde bugün işlekliliğini kaybederek yerini +cağız, +ceğiz ekine bırakmıştır. Bugün *hanımcığazım*, *beyciğezim*, *yavrucuğazım* gibi örneklerde nadir olarak kullanılır. Birçok ağızlarında ise işlekliliğini korumuş bulunmaktadır. Batı Türkçesi’nin doğu ağızlarında bu ek, batı ağızlarında +cağız, +ceğiz eki işlek durumdadır. Batı ağızlarında da bu eki kullananlar vardır. Rumeli ağızlarının bazılarında da bu ek kullanılır. Özet olarak ağızlarında, yazı dilinin aksine, işleklilik daha çok +cİĞAZ, +cUĞAZ tarafındadır (Ergin 1972: 66).

Bu ekin +cuğ, +çük’ten çıktığı anlaşılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi’nde +çUĞAZ şeklinde idi: *kızçugaz*, *gözçügez* örneklerinde olduğu gibi şekilleri Eski Anadolu Türkçesi’nden sonra ortaya çıkmıştır. Vokal uyumuna da yine son zamanlarda uymuştur. Bugün diğer küçültme ekleri gibi umumiyetle c’li söylenmekte, konsonant uyumuna fazla bağlı görünmemektedir: *çocukcağız*, *adamcağız*, *kızcağız*, *hayvancağız*, *kadıncağız*, *şuncağız*, *oncağız*, *köyceğiz*, *evceğiz*, *kediceğiz*, *efendiceğiz*, *gözceğiz*, *evceğiz*, *kuşcağız*, *köyceğiz*, *yavrucağız*, *körpeceğiz*. *Bir fincan sütceğiz içti. Size bir hediyecik getirdim* (Ergin 1972: 66).

Bu ekin, kalın şekli daha rağbette olmak gibi özel bir durumu da vardır. İnce kelimelere bile kalın şeklini getirmek temayülleri görünür: *beycağızım*, *efendicağızım* gibi (Ergin 1972: 66).

Eski Anadolu Türkçesi'ndeki +cUGAz eki için G. Gülsevin "küçültmelik" eki ifadesini kullanmış ve şu açıklamayı yapmıştır: "Bergamalı Kadri, ism-i tasgir başlığı altında +cUGAz ve +cUK eklerini verir. "k" ile biten kelimelerin Bergamalı Kadri, aslında bu iki ekin aynı ek olduğunu söyler. +cUK eki çok hecelilerde tasgir yapmakta, +cUGAz ise tek hecelilere eklenmektedir. Bergamalı Kadri'nin verdiği kural, eklerin Eski Anadolu Türkçesi'ndeki metinlerinde tespit edebileceğimiz örneklerinde de geçerlidir: *evcügez, gözcügez, kılçugaz, kızçugaz, kurtçugaz, tonçugaz*" (Gülsevin 1995: 127).

Tarama Sözlüğü'nde +cuğaz (+cügez) olarak verilen ek, +cağız anlamında küçültme ekidir diye geçer: *şol çuval sahibinin pulcuğazın aldım, destur buyurun varayım ol kişinin hacetin bitireyim, ve Ali nam kulcuğazlar İbrahim nam oğlumun mülkleridir, elinde taşcuğazlar söyler idi Muhammed Hak resulüdür der idi, kulluğ edüp hakkı verilmeyenim bitcügezi hiç dirilmeyenim, on iki veledin cümleten helak olup bircügezi halas olmadı* (Tarama Sözlüğü 2009: 65).

Bu ek Azerbaycan Türkçesi'nde +cığaz, +cağız, +ciyez, +ciyez, +cuğaz, +cüyez şeklinde kullanılmaktadır. Bu ek çok yaygın değildir ve bitiştiği sözlere genellikle küçüklük, sevmeye, okşama, mecaz ve kinayeanlamları verir; örneğin: *adamcığaz, kişiciyez, gelinciyez, gözcüyez, gızcığaz, evciyez, uşacığaz, dilciyez, gurucığaz, bibiciyez, güçcuğaz, adamcığaz* (Zeynalov 1993: 51).

Türkmen Türkçesi'nde +cagaz, +cağaz şeklinde olan bu ek, sadece kalın ünlü şekli bulunmaktadır ve kalınlık-incelik uyumuna girmez. Ünsüz uyumuna da girmeyen ve işlek olarak kullanılan bu ek; küçültme, sevgi ve acıma ifade eder: *buucağaz* "bu kadarcık", *gıızcağaz* "kızcağız", *gülcağaz* "çiçekceğiz", *pişikceğiz* "kediceğiz", *atcağaz* "atcağız, küçük at", *çaaycağaz* "küçük çay", *yağcağaz* "küçük yağ, yağcağız" (Ercilasun 2007: 249).

Gagavuz Türkçesi'nde +cA(A)z şeklinde görülen bu ek ise +cAK eklerine kuvvetlendirme eki +(I)z getirilerek meydana getirilmiş olmalıdır. +cAğIz, -ğ- erimesi ve ünlü benzeşmesi ile +cAAz şeklini almakta, hatta bazen hece yutumu ile +Caz haline gelebilmektedir: *doncaaz, paycaazım, sucaaz, yolcaazlar, erceezler, kızcaaz, fesceez, yolcaz, gölcez, şafkcez, kuş sescezi* (Özkan 1996: 102).

1.9. +çA eki: +çA ekinin inkişafında görülen üçüncü aşama bünyesindeki eşitlik ve karşılaştırma vasıflarının çekim eklerine özel olan geçici ilgiler kurmaktan çıkarak, yeni teşkillere meydana getirilerek bir yapı eki özelliği kazanmasıdır. Böylece ek artık belirli bir anlama delalet etmek

üzere, belirli koşulları içeren kelimelere eklenebilmekte, küçültme v.b. isim ve sıfatları teşkil etmektedir (Korkmaz 1958: 55).

Küçültme teşkilleri yapan +çA eki Türkçe’de daha çok sıfatlara gelir. Bununla beraber Özbek, Kırgız, Osmanlı, Azerbaycan, Kıpçak ve Türkmen lehçelerinde isimlerden küçültme isimleri teşkil eden +çA ekleri de görülüyor: Özb. *kızça* “küçük çocuk”; Kır. *tanaça* “küçük dana”; Osm. *yağmurça* “geyik yavrusu” v.b. (Korkmaz 1958: 55).

Türkçede Farsçadan geçme bir küçültme +çA’sı da bulunduğundan, Türkçedeki isimlerden küçültme isimleri teşkil eden +çA ekinin, Farsçadan geçme +çA eki ile karışması ihtimali vardır. Aradaki münasebetlerin tespiti ise, malzemenin durumuna göre imkân dâhilinde değildir (Korkmaz 1958: 56).

+çA eki sıfatlara ve sıfat olarak kullanılan başka kelimelere gelerek, kısmı bir benzerliğin ifadesi olan küçültme sıfatlarını yapar: Kökt. *azça*, Uyg. *menğiligçe* “sevinçli, sevinçlice”, Trkm. *yazıklıca* “günahlı, günahlıca” v.b. (Korkmaz 1958: 56).

Bu sıfatlar bazen aynı anlam ile bildirici ve zarf olarak da kullanılır: *dahıca bar* “bir az daha var”, *çalaça bişti* “azıcık pişti” v.b. (Korkmaz 1958: 56).

Bu ek ile, tayin sıfatı olarak kullanılan bazı sayı adlarından da, küçültme sıfatları teşkil edilir: Trkm. *birce* “biricik”, *ikiçesi* “yalnız ikisi” v.b. (Korkmaz 1958: 56).

+cA aslında sıfatlara gelen vurgulu bir küçültme eki, yani bir çekim ekidir: *bolca*, *büyükçe*. Bu ekin pek yazıya geçmeyen uzatılmış bir +cAnA şekli de vardır ki “oldukça” anlatımına kaçır, bazen de küçültme inceliği taşır, vurgu son heceye kayar: *bolcana*, *büyükçene*, *eskicene*, *sulucana*, *aptalcana*, *fazlacana*, *güzeltene* v.b. (Banguoğlu 2007: 350).

Bu ek, hem yeni bir isim, hem pekiştirme anlamı bildiren bir zarf, hem de küçültme anlamı bildiren bir sıfat türeterek farklı işlevleri birden karşılayabilmiştir:

a) Zamanla +çAk morfeminin sonunda k düşerek +çA kalmıştır. Şimdi sıfatların küçültmeliği +çA morfemiyle oluşturulmakta, fakat eskiden +çAk yapılı olarak kullanılanlar da dilde kalmıştır: *uzunca*, *kısaca*, *güzelce*, *çirkince*, *genççe*, *ihtiyarca*, *uzakça*, *yakınca*, *kalınca*, *tokça*, *yorgunca*, *çokça*, *ziyadece*, *fazlaca*, *epyce*, *iyice*, *bolca*, *genişçe*, *darca*, *sıkça*, *seyrekçe* v.b.

b) Bu küçültmeliklerin anlam dairesi geniştir: -*Uzunca boylu bir adam* “=ortadan uzun, fakat uzun boylu denecek kadar da değil” demektir. -

Çocukların elbisesi bolca “=tam ölçüden az daha bol” biçilmelidir. -*Erzak fazlaca* “=gerekli olduğundan az daha fazla” dağıtılmış. -*Onları sıkça* “=sık sık, oldukça sık” görüyoruz. -*Bize seyrekçe geliyorlar* v.b.

bu şekillere +cIK morfemi de katılarak duyusalıkları artırılır: *yavaşcacık, güzelcecik, yakıncacık, genişcecik* v.b.

c) +çA morfemi ulanmış isimler [ve sıfatlar], vurguyu morfemden önceki heceye atarak, ulaç [zarf] olur: -*Çocuk derisini iyi-ce öğrendi.* -*Şiiri güze-lce okudu.* -*Se-rtçe cevap verdi.* -*Aske-rce bizi selamladı.* -*İnsa-ncı hareket etti.* -*Usu-lca [yolunca] ade-tçe ... iş görmeli,* v.b.

d) Bu ulaçların anlam dairesi temele göre değişir:

1) Temeli sıfat olanların anlamı kabartmalı olur: *Dersi iyice anladım* diyen çok iyi anladığını söylemiş olur. Bu ifade *dersi iyi anladım* ifadesinden daha kuvvetlidir.

2) Temeli isim olanların anlamı yakışıklık ve eşitlik olur: *askerce*: askere yakışan surette ... asker gibi, *insanca*: insana yakıştığı gibi ... demek olur.

Bu anlamda olan +çA yapılı ulaçtır +sInA morfemiyle bileşebilir aynı şekilde ulaçlar haline girebilir: *öldürürcesine, koparırcasına, görmüşçesine* v.b.

Eylemin gerçek işleyicisi +çA yapılı tümleçle anlatılabilir: *görmüşçesine* v.b. *Heyetçe karar verildi* gibi ki karar veren heyet olur. -*Evce, ailece oraya gitmiştik* cümlesindeki +çA yapılı tümleç de bütün ev ... aile halkının gittiğini anlatmaktadır. -Bu yerde tümleç +cek yapılı da olabilir: *evcek, köycek* ... diyenler vardır.

e) +çA morfemi, vurgusuz olarak, zamirlere, zamirsilere de ulanır: *bunları türlü tümleç haline kor.* -*Bence bu cevap doğru değildir.* -*Sizce nasıl cevap verilmeli idi?* v.b. -*Kendimce, kendimizce, kendisince ... kimsece.* -*Öylece, böylece, şöylece, -Yüzlerce, binlerce.* -*Önce, ardınca, izince* v.b.

Zamir ve zamirsilerin, bazı isimlerin de küçültmelik şekilleri kullanılmış ve kullanılmaktadır: *oncağız, buncağız ... kimsecik(ler), kendiciğim, bu kadarcık, buracık, şuracık [buracıkta, şuracıkta], nerecik [yenice eleğim seni nereciğe asayım]* v.b. (Emre 1945: 158).

Eski Türkçe’de de örneklerine rastlıyoruz: *ança* “biraz, o kadar”, *azrakça* “çok az”, *antaça* “tam o esnada, tam oarada”, *azuça* “veyahut” (Gabain 2007: 43).

+cA ekinin Eski Osmanlıca'dan beri sıfatlara sevgi ve okşama anlatımı da getirdiği görülür; *turuca su sinuxluca gönül*. Bu anlatım kişi ve yer adlarında da yaygındır: *Akça Koca, Sarıca Bey, Karaca Ahmet, Güzelce Hisar, Delice Ada, Derince Taşlıca, Tuzluca* v.b. (Korkmaz 1958: 57).

Azerbaycan Türkçesi'nde, Farsça kökenli olduğu anlaşılan bu ek, küçültme fonksiyonunda kullanılır. Bunlardan bir takımı kulakla alıntıdır: *Bahçe* < *bağçe* “küçük bahçe”, *meydança* “küçük meydan”, *defterçe* “küçük defter, bloknot”, *döşekçe* “minder”, *kitapça, halça, qalaça, deryaça, dolapça, yarmaça, otagça, düğmeçe, neşterçe, senekçe, tarihçe, naçla* < *na'lçe, kepçe* < *kefçe* (Zeynalov 1993: 51).

Küçültme +çA'sı bazen de sevgi ifadesi için kullanılıyor: *Ey cān içinde sevgülücem ... gülzār yüzlücem, gülgün yanaqlucam* v.b. (Korkmaz 1958: 57).

Türkmen Türkçesi'nde esasen konkret anlamlı adlara gelerek, adlardan küçültme-sevgi anlamı olan +cIK ekiyle aynıdır: *depderçecik, kitapçacık, öküzçecik, halıça, bakça, düşekçe, meydança, tapmaça* “çapraz bilmece”, *doğrumça* “kemiksiz parça et” (Söyegoyun 2009: 27).

Kalıplaşma olayının etkisine uğramış kelimeler arasında, sıfat ekleri önemli bir yer tutar. Bilindiği gibi isimler önünde belirtme ve nitelendirme görevi alan sıfatlar, birleştikleri isimler ile birer tamlama kurarlar. Özel ekler ile yapılmış olan sıfatlarda, sıfat ekinin kendi sıfatlık görevini kaybedip, eklendiği kelime ile, meydana gelen yeni anlamda ortaklık edecek tarzda kaynaşmasına yol açmıştır. Kalıplaşmaya uğramış başlıca sıfat eklerinden biri de +çA ekidir ve küçültme sıfatları yapan bu ekteki kalıplaşma bol örnekler verir:

a) Eski Anadolu ve Türkiye Türkçesi'nde bunların yer adı olmuş şekillerine sık rastlanır: *Ilıca* “Eskişehir yöresinde bir yer adı”, *Yenğice* “Bursa yöresinde bir yer adı”, *Kabaca* “Türkiye’de meskûn yerler kılavuzu, Zonguldak, Çoruh’a bağlı yerler”. Bunlara *Karlıca, Kanlıca* “İstanbul’da bir semt”, *öklüce* “Giresun’a bağlı bir yer” gibi adlarını da eklemek gerekir.

b) Lehçelerde belirli renk adlarından yapılmış küçültme sıfatlarının kalıplaşması ile meydana gelmiş olan kişi adları da vardır: Kırg. Kökçe, Batı Anadolu ağızlarında *Çakırca* “bir efe adı”, v.b.

c) Örneklerine Çağ., Osm., Alt., Tel., Kaç., Koyb., Say., Kmd., Şor, Kazak, Kırg., Kary., Karaç. lehçelerinde rastlanan cins ve hastalık adları meydana getirir: Çağ. *alaça* “pek karışık nakışlı bir cins iplik kumaş”, Kırg. “bir çeşit yollu, pamuklu kumaş”, Anadolu ağızl. *alaca* “köy tezgahlarında dokunan yerli bez”, Sivas “örtü”, Gaziantep, Urfa, Nevşehir v.b. yerlerde

“bazı taneleri siyah, bazı taneleri henüz yeşil olan olmamış üzüm”, Eski Anadolu Türkçesi’nde “hilekar”; yine eski Anadolu Türkçesi’nde *delüce* “buğday aralarında biten siyah acı bir bitki”, Anadolu ağızlarında *delice* şekliyle bu anlam yanında “çaylak” anlamını da bulmaktayız, *suluca* “yüzde çıkan sulu bir çıban” Tar. *kizilçe*, Kırğ. *kızılca* ve *kızılşa* “pancar”, Çağ. *kızılça* “kızamığa benzer bir cilt hastalığı”, Kırğ. “suçiçeği”, eski Anad. Tkç. *kızılca* “allak” (Kokrmaz 1969: 41).

Bazı tavsif sıfatları ile renk ifade eden sıfatlarda +çA ekinin küçültme fonksiyonu kaybolmuştur: Kaz. *tamança* “tamam”, Kır. *kence* “son, küçük” v.b. (Kokrmaz 1958: 57).

Küçültme ekindeki anlam zayıflaması vakiasının daha ilerlemiş olanını +çA’lı küçültme sıfatları ile teşkil edilen sıfat tamlaması halindeki isimlerde görmekteyiz. Bunları: A) Türlü yemek, kuş v.b., B) Köy, dağ v.b. yer adları. C) Şahıs adları teşkilleri olmak üzere üçe ayırabiliriz.

A) *tüglüce donbak* “kestane”.

B) Sıfat tamlaması halinde yer adları: *Karaca dağ*, *Sarıca hisar*, Anadolu ağızlarında: *Ağcaköy çukurca alan*, *Karaca Ahmet Sultan* v.b.

Eski Anadolu ve Türkiye Türkçesi’nde +çA’lı küçültme sıfatları kalıplaşarak, yalnız başlarına da dağ, köy v.b. yer adları meydana getirirler: *Yenğice* (Bursa civarı), *Batırca* (Peypazarı) v.b. +çA’lı yer adları bazen +IAR çokluk eki alır: *Ağcalar*, *Emirceler* (Antalya) v.b. +II ile yapılmış sıfatlara gelmiş küçültme ekinde kalıplaşan yer adları da vardır: *Karluca*, *Kanlıca* (İstanbul’da bir semt) v.b.

C) Eski Anadolu Türkçesi’nde *Boğazca Fatma*, *Kısırca Yenge*, *Kutluca Ağa*, *Börklüce Mustafa* v.b.

Vasıflandırma sıfatlarından ve sıfat olarak kullanılan renk adlarından +çA eki ile yapılan küçültme sıfatları, ekteki fonksiyon zayıflamasından sonra, “kendisinde o sıfatın ifade ettiği vasfı taşıyan” anlamda yeni cins isimleri meydana getirirler. Bu teşekkül hemen bütün tarihi metinlerde ve lehçelerde görülebilen oldukça yaygın bir görünümdür: Tar. *kizilçe*, Kır. *kızılça* ve *kızılça* “pancar”, çağ. *kızılça* “suçiçeği hastalığı”, çağ. ve Eski Anadolu Türkçesi’nde *kızılca* “allık, düzgün” v.b. (Kokrmaz 1958: 58).

Tarama Sözlüğü’nde beşinci işlevi olarak küçültme ve andırma anlatır diye verilmiştir: *Birkaç sağışluca azacuk günlerde yiyüp içüp tena‘um kılsunlar. Bedende can tutacak kadarca az gıda ve yiygü var.* (Tarama Sözlüğü 2009: 60).

1.10. +cIK eki: Küçültme ekleri, eklendikleri sıfatın taşıdığı niteliği bakımından azaltmaktadır. Bu açıklama, gurubun (+cA, +rAK, +cIK, +sI, +msI, +mtIrAK) +cIK eki hariç diğer ekleri için geçerli ve doğrudur. +cIK eki, niteleme sıfatlarına eklendiğinde, sağladığı anlam bakımından grubun diğer eklerinden farklılık göstermektedir. Örneğin: *güzelce kız*. Bu eklerle yapılan sıfatlar, türedikleri kelime kökü veya gövdesinin anlamına kıyasla azalma yönünde bir ifadeye sahiptir. +cIK ekinin grubun diğer üyelerinden farklılığı, eklendiği sıfatın niteliği taşıma derecesini artmaktadır (Aslan 2002-1: 224).

Bir ismin anlatmak istediği varlık küçültülmek, azaltılmak, küçümsenmek istenirse, o isme -sessizler benzeşmesine ve sesliler uyumuna göre-, +cIK, +cAğIz ve pek fazla kullanılmamakla beraber +cAK eklerinden biri ulanır; bu yolla türemiş isimlere küçültme isimleri denir: *evcik* “küçük ev”, *yirmi beş kuruşçuk*, *ressamcık* “küçümsenen, küçük görülen ressam veya küçük ressam” v.b. (Aksan 1983: 59).

Türkiye Türkçesi’nde küçültme, adlara genellikle +cIK, +cUK eki getirilerek yapılır. Bunlardan kimi küçültme anlamı (*kitapçık*), kimi sevgi (*yavrucuk*), kimi şefkat (*ninecik*), kimi de acıma (*kedicik*) anlatır (Aksan 1983: 59).

İsimlere ve sıfatlara küçültme, pekiştirme, sevgi ve acıma ifadesi katan bir ektir: *elmacık* (kemiği), *köprücük* (kemiği), *bademcık*, *dağarcık*, *gelincik*, *kılçık*, *tepecik*, *Ayancık*, *Çınarcık*, *Gölcük*, *Kalecik*, *annecik*, *azıcık*, *daracık*, *ufacık*, *yumuşacık*, *kızılıcık* “bir meyve adı”, *yılanıcık* “bir hastalık adı”, *maymuncuk* “kilitli yerleri açmağa yarayan bir alet”, *gelincik* “lale”, *tatarcık* “bir sivrisinek cinsi”. Anadolu ağızlarında *kılçık* “çayır dikenini”, *derecik* (küçük dere), *gölcük* (küçük göl). Bu ek, +cXK şeklinde, Batı Türkçesi’ni başından beri görülen ve son zamanlarda çok işlek hale gelen bir ektir. Bu ekler Oğuz gurubu lehçelerinde genellikle aynıdır (Ergin 1972: 165).

Başlıca fonksiyonları isimden küçültme ve sevgi ifade eden isimler yapmaktır. Bu iki fonksiyon bazen birbirine karışmış olarak, bazen de tek başlarına görünürler: *babacık*, *dudakcık*, *kulakcık*, *ufacık* (<ufak-cık), *yumuşacık* (<yumuşak-cık), *şuracık*, *arpacık*, *kısacık*, *Mehmetcik*, *annecik*, *körpecik*, *incecik*, *kimsecik*, *yavrucuk*, *toruncuk*, *tosuncuk*, *gölcük*, *köprücük*, *küçücük* (<küçük-cük), *öpücük* (<öpüşcük) örneklerinde bu ek vardır. Bu ek kök ve gövdelere esas itibarıyla doğrudan eklenmektedir. Fakat bazı örneklerde araya bir vokal girdiği de vardır: *bir-i-cık*, *az-ı-cık*, *dar-a-cık* gibi (Ergin 1972: 165).

Bu ekin bazı misallerde +cA ekinin sonra gelmek şeklinde özel bir kullanışı da vardır: *usul-ca-cık*, *yavaş-ça-cık*, *demin-ce-cık*, *ufa-cı-cık* (<ufa-

ca-cık) örneklerinde olduğu gibi. Gerçi +CA ekinde çekim ekliğinden yapım ekliğine geçme temayülü de vardır. Fakat aldığımız örnekler böyle olmayıp +cIK, +cUK ekinin +IİK, +IUK ve özellikle -ki ekinde görülen duruma benzer bir kullanışa sahip olduğu söylenebilir (Ergin 1972: 165).

+cIK, +cUK eki Eski Türkçe'de yoktu. Bu ekin Türkçe'de eskiden beri görülen ve kendisinin bir eşi olan +cAK ekinden türemiş olduğu anlaşılmaktadır. Sonradan ortaya gelmiş ve son zamanlarda işlekliliği çok artmıştır. Ek başlangıçta her halde yalnız +ç'li şekilleri de vardı. Eski Anadolu Türkçesi'nin sonlarında ekin bazen +c'li olduğunu söylemek her halde yanlış olmaz. Batı Türkçesi'nin ilk devirlerinden sonra ise, Osmanlıcanın son devirleri ile Türkiye Türkçesi'nde ekin yalnız +c'li şekilleri kullanılmış görünmektedir. Ekin bugün bile konsonant uyumuna tam manasıyla uymaması bunu göstermektedir. Gerçekten ek bugün bile sedasız konsonantlardan sonra tam +ç ile söylenmemekte, +c sesi ağır basmaktadır. Bununla beraber konsonant uyumuna doğru bir temayül görülmüyor da denemez. Bugün muhakkak ki ekin sedalı, sedasız seslerden sonraki söylenişleri arasında bir fark vardır ve sedasızlardan sonra ek tam +ç ile söylenmiyorsa bile sedalılarından sonraki gibi tam +c ile de söylenmemektedir. Her halde ekin çok yakında konsonant uyumuna bağlanma işi tamamlanacak ve bugün belirmiş olan +c'li şekiller açık olarak ayrılacaklardır. Ekin vokal durumuna gelince, bu bakımdan da ekte gelişmeler olmuştur. Eski Anadolu Türkçesi'nde ekin yalnız yuvarlak vokalli şekilleri vardır. Yani o devrede görülen yuvarlaklaşma temayülüne bağlı kalarak birçok ekler gibi bu ek de yalnız yuvarlak vokalli şekilleri ile kullanılmıştır: *tutaçuk* “dudakcık”, *giceçük* *ğaraçuk* örneklerinde olduğu gibi. Ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girerek yuvarlak şekillerinin yanında düz şekillerinin de ortaya çıkması Osmanlıca içinde olmuş, Osmanlıcanın son devirleri ile Türkiye Türkçesi'nde ek vokal bakımından çok şekilli olarak kullanıla gelmiştir (Ergin 1972: 163).

Ek bugün özellikle sevgi fonksiyonu ile çok işlek durumda bulunmakta; sevgi, yakınlık, samimilik ifadesi için hitaplarda sonuna iyelik eki de getirilerek en geniş ölçüde kullanılmaktadır: *anneciğim*, *babacığim*, *kardeşciğim*, *ablacığim*, *yavrucuğum*, *Ahmetciğim*, *Gönülcüğüm*, *Neclacığim*, *Faruçcuğum* örneklerinde olduğu gibi (Ergin 1972: 163).

Harezmi Türkçesi'nde küçültme, benzerlik ifade eden bir ek olmasının yanında, müstakil bir manayı da ifade eder: *balçık* “balçık, çamur”, *bürünçük* “baş örtüsü”, *çipçuk* “bir çeşit kuş”, *örümçük* “örümcek”, *tagarcuk* “dağarcık” (Hacıeminoğlu 1997: 39).

Batı Türkçesi'nin bütün şivelerinde görülen ve son zamanlarda giderek yaygınlaşan bir ektir. Özellikle Gagavuz Türkçesi'nde çok işlektir. Başlıca fonksiyonu isimden küçültme ve sevgi ifade eden isimler yapmaktadır. Türkiye ve Gagavuz Türkçesi'nde ünlü ve ünsüz uyumuna tabidir. Ancak her iki lehçede de ekin daha ziyade +c'li örnekleri bulunmaktadır. Azerbaycan Türkçesi'nde +cIK, +cUK şeklinde olan bu ek, isimlere ve sıfatlara küçültme, pekiştirme, sevgi ve acıma ifadesi katan bir ektir. İşlek olarak kullanılır: *anacığ* “annecik”, *neneçik* “nineeçik”, *evçik* “küçük ev, oyun ismi”, *gözcük* “küçük göz; tomurcuk”, *oduncuğ* “küçük odun; çerçöp”, *grupcuğ* “küçük grup”, *buruncuğ* “küçük burun”, *uşağcığ* “küçük çocuk, yavrucuk”, *yavrucuğ* “küçük yavru”, *ağızcığ* “küçük ağız”, *cıbcık* “küçük cep”, *saheçik* “küçük saha, alan”, *daşcığ*, *kulacığ*, *dahmacığ*, *garıncığ*, *arhcığ*, *dışçık*, *ziyilçik*, *tükçük*, *heybecik*, *dericik*, *şehercik*.

+cIK eki Azerbaycan Türkçesi'nde ünlü uyumuna tabi olmakta ancak ünsüz uyumunda sadece +c'li şekilleri kullanılmaktadır. Azerbaycan Türkçesi'nde normal olarak ekin +c'li şekillerinin gelmesi icap eden şu kelimelerde ise, +cIK eki, +ç'li şekilleri ile gelmiştir: *alaçıq* “çadır”, *alayarımçıq*, *yarımçıq*, *kemçik* “1. parça, şey, 2. yarım olan şey” (Guliyev 1991: 22).

Türkmen Türkçesi'ndeki tek heceli ve yuvarlak ünlülü kelimelerde ekin yuvarlak ünlülü şekilleri de bulunabilmektedir: *suvçuk* “yavan, tatsız”, *pürçük* “süs için takılan saçaklar”, *öycük*, *ocuk*, *bucuk* “ufak tefek- öteberi”. Türkmen Türkçesi'nde ekin +ç'li şekilleri de şu kelimelerde bulunmaktadır: *tağarçık* “deve kükreyince ağzından çıkan köpük”, *gıçık*. Türkmen Türkçesi'nde de +c'li olması gereken yerlerde, ekin +ç'li olduğu kelimeler şunlardır: *alaçık*, *balçık* (Biray 1999: 37).

+cIK eki asıl küçültme ekidir.

Küçültme ekleri -k ünsüzüyle biten bir kelimeye getirildiğinde söz konusu ünsüzün düştüğü görülür: *bacacık* veya *bacakcık*, *yapracık* veya *yaprakcık*, *küçücük*, *bebecik* veya *bebekçik*, *dudacık* veya *dudakçık*, *ayacık* veya *ayakçık*, *kulacık* veya *kulakçık* v.b. (Ediksun 1993: 113).

Almacık, *gelincik* örneklerinde bir kemik ve bitki adı türetilmiştir. Bu iki örnekte ve bunun gibi kelimelerde küçültme ekinin asıl fonksiyonu dışında yeni görevler üstlendiği görülmektedir.

Hepsicijy, *odacıyma* örneklerinde -k ünsüzü yumuşamıştır. Küçültme ekinin sonuna, bir başka ekin ünlüsü geldiğinde genellikle -k- ünsüzü önce yumuşamakta, sonra da erimektedir: *topracı* < toprak+cık+i, *ördecii* < ördek+cık+i, *küçücüüm* < küçük+cük+üm.

Ekin ve kelime kökünün hiç bir değişikliğe uğramadığı örnekler de vardır: *hayvancık, oracık, parçacık, bir şeycık, derecik, incecik, mavicik, gölcük, kürtüncük, tarafçık, şiritçik, yavrucuk*.

Tezicik < tez+i+cık, *yavaşıcık* < yavaş+ı+cık, *yavaşacık* < yavaş+a+cık, *gencecik* < genç+e+cık örneklerinde görüldüğü gibi kelime ile ek arasında i, ı, a, e ünlüleri türemektedir. Bu ünlülerin pekiştirme ve anlamı kuvvetlendirme fonksiyonu üstlendiği söylenebilir (Özkan 1996: 102).

+cIK eki isimlere geldiği zaman gerçekten de küçültme ve sevgi işlevi yüklenir: *kedicik*. Ekin vasıf bildirmeyen isimlere eklenmesi ile ortaya çıkan bu işlev, sıfatlara da yakıştırılmış ve sıfatlarda küçültme yapan diğer eklerle aynı başlık altında değerlendirilmiştir. +cIK ekinin getirildiği nitelene sıfatlarının birçoğu dar, ince, küçük v.b. anlamsal açıdan küçüklük bildiren nitelikleri taşımaktadır. Sıfatın anlamında zaten var olan bu küçüklük, ekin fonksiyonun yanlış anlaşılmasına sebep olmuştur. +cIK eki sıfatın taşıdığı bu niteliği artırmakta, pekiştirmektedir. Özet olarak diyebiliriz ki: pekiştirme, niteliğin derecesinin artması, daha güçlü ifade edilmesi; anlamın yoğunlaşması çerçevesinde birleştiği görülmektedir (Aslan 2002-1: 224).

+cIK eki, diğer küçültme ekleri gibi niteliğin derecesini azaltmaz, eksine eklendiği nitelene sıfatının anlamına aşırılık ve yoğunluk katar. Mesela; *Küçükçe bir sahne, küçücük bir sahne* gibi örneklerde birinci örnekten küçüklük niteliğinin azaldığı, ikinci örnekten ise aşırılığı anlaşılmaktadır. Bu durumda +cIK eki alan nitelene sıfatlarını “küçültme sıfatları” değil “pekiştirme sıfatları” başlığı altında değerlendirmelidir (Aslan 2002-1: 224).

Küçültme ekleri, zamirlere de ulanır: *Bu elbiseyi kendiciğime yaptım* (kendiciğime, sırf kendime anlamında zarftır.), *Odada kendi kendiciğine çalışıyor* (kendi kendiciğine, yalnız başına anlamında zarftır).

Küçültme eki almış olan *buncağız* ile *buncağızlar*, *şuncağız* ile *şuncağızlar*, *oncağız* ile *oncağızlar*, acıma, küçümseme yahut sevip okşama anlamını verirler (Ediksun 1993: 160).

1.11. +cAK eki: Bu ek Türkçede başlangıçtan beri kullanılan, fakat işlekliliği gittikçe azalan bir ektir. Yapım eki olarak başlıca fonksiyonu küçültme ve sevgi ifade etmektir. Bu hali ile +cIK, +cUK ekinin bir eşi durumundadır. Bu yakınlığa ve +cIK, +cUK ekinin yeniliğine bakılırsa +cIK, +cUK ekinin +cAK ekinden türemiş olduğuna hükümlenabilir. Eskiden +cAK’lı olan örneklerin sonradan +cIK, +cUK’lu olması da bunu gösterir. +cIK, +cUK’un sahasını gittikçe genişleterek çok işlek küçültme eki haline gelmesine karşılık eski +cAK küçültme eki zamanla işlekliliğini

kaybetmiş ve ancak sayılı bazı örneklerde kullanım sahasında kalmıştır: *kuzucağ, yavrucağ, yumurcağ* (yumrucak), *büyücek* (<büyük-cek), *küçükcek, demincek* gibi. *sevdiğim* (<sev-dik-ceğ-i-m) örneğinde olduğu gibi -dIK, -dUK partisip eki ile birlikte özel bir kullanışı da vardır. *Oyuncağ* örneğinde ise ek küçültme ekliğinden mücerret yapım eki halinde geçmiştir.

+cAK ekinin bir de çekim eki fonksiyonu ile karşılaşmaktayız. Yapım eki olarak işleliğinin gittikçe azalmasına karşılık ekin çekim fonksiyonu kuvvetlenmiştir denilebilir. Çekim fonksiyonu ile ek +CA eki gibi vazife görmek temayülleri göstermiştir. Bunu Batı Türkçenin başından beri görmekteyiz. Ekin bu temayülü Azeri sahasında gittikçe kuvvetlenmiş ve +CA'nın yerine geniş ölçüde +cAK kullanılmıştır. Osmanlı sahasında ise bu şekilde bariz ve geniş bir temayül olmamakla beraber bazı nadir örneklerde ekin çekim fonksiyonu ile karşılaşmıyor da değiliz. "Olarak" ve "birlikte" manaları ile +CA'nın yerine bazı örneklerde +cAK'in kullanıldığını görüyoruz: *çabucağ* (< çabuğ-çağ), *evcek, ailecek* gibi (Ergin 1972: 165).

Ekin +c'li şekilleri hiç şüphesiz sonradan ortaya çıkmıştır. Eski Türkçe'de ek +ç'li olup +çAK şeklinde idi. Batı Türkçesi'nin başlarında da ekin yalnız +ç'li şekilleri vardı. +c'li şekilleri Eski Anadolu Türkçesi'nden sonra ortaya çıkmıştır. Bugün diğer küçültme ekleri gibi bu ek de istisna teşkil ederek konsonant uyumu dışında kalmakta ve yalnız +c'li olarak kullanılmaktadır (Ergin 1972: 165).

Eski Anadolu, Osm., Çağ., Tar., Kır., Tel. v.b. metin ve lehçelerde vasıflandırma sıfatlarından ve sıfat olarak kullanılan kelimelerden, +çAK eki ile yapılmış küçültme sıfatları da vardır: bunların bir kısmında ekin küçültme vazifesi kaybolmuştur: Uyg. *Tegimligçek* "layık", eski Anad., Osm., Trkm. *yalıncağ* "çıplak", tel. *tattıcağ* "tatlıca" v.b. (Korkmaz 1958: 59).

İsimden veya yalını kullanılmaz kökten türemiş +çAK yapılı isimler epeycedir; anlam deyreleri geniştir; pek azı eski olup küçültme rolünde görünmektedir; *burçak* bu isimlerden biridir. *Burçak* bir küçültmelik olarak belirli daneyi adlandırmıştır. Veba çıbanına ad olarak verilen *yumurcak* da bu eski küçültmeliklerdendir. Şimdi *tomurcuk* dediğimiz şeyin eski adı da *tomurcak*'tır. "Yavru" isminden ise *yavrucak* ve *yavrucuk* gelmektedir. Eski yazmalarda bu şekildeki sıfatların kabartmalı ulaç olarak kullanıldığını görüyoruz: *tizcek* "çabucak", *arkuncak* "yavaşçacık" ... gibi. Yalın: *yalıncağ* "çıplak", çiftinin ikinci şeklinden ise kabartmalı anlam duyulmazdı: *aç görsem doyurdum, yakıncağ görsem donattım* örneğinde çıplak anlamıyla bir isim gibi kullanılmıştır. Zarf da olurdu: *Adem yalıncağ kaldı. Aç yalıncağ, düşmana karşı durdular* ... gibi. Eski kaynaklarda ve yapışan diyalektlerin birkaçında isimden veya yalını kullanılmaz kökten +çAK yapılı alet

isimlerine rastlanmaktadır: *balçak* “kılıç kabzası [bizce kılıç namlusu]”, *kolçak Tarama* “kol zırhı”, *günçek* “şemsiye”, *çamçak/çömçek* “su kabı, ağaçtan maşraba”, *kurçak* “mücessem surat” v.b. *Oyuncak* da +çAK yapılı alet isimlerindedir, oynamağa yarıyan şey demektir. İlgi morfemi olarak bu ekle, yine isimden türeme, sıfatlar da vardır: *gökçek* “güzel” gibi. Morfemin dar +çIK şekli şimdi genel küçültmeliğimizdir. Bu morphem duyusallık kuvveti büyük bir okşamalıktır: *anneciğim*, *babacığım* “çok sevgili annem, babam” demektir. *Evcüğimiz* denildiği zaman “bizim küçük ve sevimli evimiz” anlaşılır. Sıfatlarda bu morfemin tolu anlama kabartma çeşnişi vermektir; sondan ekleme bir +k varsa küçültmeliğin katılmasıyla düşer: *ufacık bir kedi* “çok ufak bir kedi”, *yumuşacık bir yatak* “çok yumuşak bir yatak”, *alçacık duvar*, *kısacık boylu adam*, *incecik yüzlü çocuk* v.b. Morfemin +cA ve +cI ile katmerlenerek duyusallığa daha büyük bir kuvvet vermesi da vardır: *ufacıcık*, *usulcacık* v.b. Gabain’in Eski Türkçe’deki eserinde +çAK şeklinde olan ek, küçültme bildirir: *bıçak*, “çakı” (bı “bıçak”), *kolıçak* “kolcuk” (kol “kol”) (Gabain 2007: 43).

Eski Anadolu Türkçesi’nde +cUK şeklinde olan ek, yukarıda izah edildiği gibi “küçültmelik” ekidir: *delücek*, *kuyucuk*, *depecük*, *oglançuk*, *karıncuk*, *uvacuk* (Gülsevin 1995: 127).

Şimdi de küçültmeliklerin +Az ile ikizleri çok kullanılır; morphem kalınlarda +çağaz, incelerde +ceğiz şeklini alır: *adamçağaz*, *kadınçağaz*, *elciğez* ve *elciğiz*, *evceğiz* ve *evciğiz* gibi (Emre 1945: 156).

+dIK yapılı ortaçların küçültmeliği ile de yüksek derecede bir duygusallık sağlanabilir: *sevdiçğim*, *çekticiğim*, *sevdiçiklerim*, *çekticiklerim* v.b. Karaca Oğlunda *dikticiğim* buluyoruz: *Elim ile dikticiğim söğüdü*. Tek heceli sıfatlarda temel düz bir sesli ile uzatılır: *azacık* (eskisi *azıcık*), *daracık*, *babacık* ve *bolcacık* gibi (Emre 1945: 158).

Türkmen Türkçesi’nde +cAK, +cIK şeklinde olan ve fazla işlek olmayan bu ekin birkaç fonksiyonu var:

Sevgi ve küçültme ifade eder: *keyicek* “ceylancık”, *yüzücek* “yüzükçük, halkacık”, *kürrecik*, *kiçicik* “küçücük”, *balacık* “yavrucuk”.

İsimlerden sıfat yapar: *dövücek* “kırık dökük, bozuk”, *yıkıcak* “yıkık”, *inçecik* “incecik”, *keyicek*.

Gagavuz Türkçesi’ndeki +cAK ekleri +cA eklerinin “ok” kuvvetlendirme edatıyla kaynaşması ve asıl küçültme eklerine benzemesiyle ortaya çıkmıştır. +cA(A)z ekleri ise +cAK eklerine kuvvetlendirme eki +(I)z getirilerek meydana getirilmiş olmalıdır (Özkan 1996: 102).

Son sesi +k olan kelimelere geldiğinde bu ünsüz düşmektedir: *aşıcak* < aşık+cak, *balıcak* < balık+cak, *çocucuk* < çocuk+cak, *kaşıcak* < kaşık+cak, *terlice* < terlik+cek.

+cAK ekinin önüne ünlüyle başlayan bir başka ek geldiğinde iki ünlü arasında kalan +k ünsüzü erimektedir: *yaamurlucaanı* < yağmur+luk+cak+1+n+1, *çocucaa* < çocuk+cak+1 (Özkan 1996: 102).

Azerbaycan Türkçesi'nde +cAK şeklinde ve genellikle eklendiği isimlere küçültme fonksiyonu veren bir isimden isim yapma ekidir. İşlek değildir: *dilçek* (küçük dil), *hörümçek* (örümcek), *elcek* (eldiven) (Ercilasun 2007: 183).

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız ekler dışında Oğuz grubunun sadece bir lehçesine mensup olan bazı ekler de vardır:

1.12. +can eki: Oğuz grubunun dört lehçesi arasında sadece Türkmen Türkçesi'nde karşılaştığımız bu ek, küçültme eki olarak kullanılmaktadır. Farsça'daki sevgi ve şefkat bildiren “cân” kelimesiyle ilişkili olabilir: *Nuurcaan* “Nurcan”, *Bedircaan* “Bedircan”, *ececaan* “annecik, anneciğim”, *dayzacaan* “teyzecik, teyzeciğim” (Hanser 2003: 152).

Sıfatların küçültme derecesini meydana getiren ekler esas olarak aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır:

1.13. +gilt eki: +sov, +msov, +şın gibi ekler yanında Türkmen Türkçesi'nde rastladığımız bir başka ek de +gilt ekidir, sıfatların küçültme derecesini meydana getiren eklerden sayılır: *delisov*, *garaşın*, *sargilt* (Zeynalov 1993: 148).

1.14. +(I)mtıl, +(U)mtUl eki: Sadece Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen Türkçesi'nde bulunan +mtıl eki, Azerbaycan Türkçesi'nde düzlük-yuvarlaklık uyumu değeri hem dar-düz, (ı,i) hem de dar-yuvarlak (u,ü) ünlülüdür. Türkmen Türkçesi'nde ünlülü şekilleri bulunur. Ek, her iki lehçede de ünsüzle biten kelimelere eklendiğinde ünlü uyumlarının gerektirdiği biçimde bağlantı ünlülerinden biridir (ı, i, u, ü) almaktadır. Ek, hem Azerbaycan Türkçesi'ndeki hem de Türkmen Türkçesi'ndeki gramerlerde “sıfatların azaltma dereceleri” ele alınırken söz konusu edilmektedir. Yani +(I)mtıl, +(U)mtUl eki, her iki lehçede de sıfat derecesi eki olarak ele alınmaktadır (Biray 1999: 53).

+(I)mtıl, +(U)mtUl ekinin görevi, renk bildiren kelimelere gelerek, bir şeyde o rengin bir miktar bulunduğunu belirtmektir: *sarımtıl*, *bozumtul*, *ağımtıl*, *göğümtül*, *qaramtul* (Biray 1999: 53).

1.15. +ImtIK eki: Eski Türkçe'den beri renk ve tat sıfatlarına gelerek benzerlik sıfatları yapan bir +ImtIK eki olmuş olabilir. Doğu Türkçesi'nde bu ek ve +(I)mtİl eki erkenden yaygın bir şekilde görünür. Batı Türkçesi'nde ise anlamdaşları olan +Imsl ve +ImtrAK ekleri yanında her ikisi daha az verimli olmuştur: *bozumtuk*, *sarımtık*, *karamtık*, değiştiği *ekşimti*, *göğümtül*, *sarımtıl*, *acımtıl*, *agımtıl*, *kızımtıl*, *yaşımtıl*.

Bu iki ek ve aşağıda görülen +ImtrAK eki hep Eski Türkçe'de addan sıfatlar yapan +tX eki (el-ti koy-tu) çevresinde oluşmuş (-im-ti-k, -im-ti-l, -im-ti-rek) birleşikler olup aynı kelime alanında benzerlik sıfatları yapmışlardır. Yukarıda gördüğümüz +Imsl eki de bunların anlamdaşdır. Böylece ilk ikisi dönüşmüş, son ikisi canlı olmak üzere dilimizde aynı anlatımda dört ek ve aynı kökten aşağı yukarı aynı anlamda dört kelime bulabilmekteyiz: *sarımtık*, *sarımtıl*, *sarımtırak*, *sarımsı*. Başka bazı küçültme ve benzerlik sıfatları da anlamca bunlara yakışır: *sarıca*, *sarıarak*, *sarıman*, *kırçıl*, *kızılsı* gibi (Banguoğlu 2007: 180).

Türkmen Türkçesi'nde de bulunan bu ek, bünyesinde sadece dar-düz ünlüleri (ı ve i) taşır. Ek, ünsüzle biten kelimelere, bağlantı ünlüsü ile eklenir.

Bugün kullanılan Türkmen Türkçesi'nde de “sıfatlardan küçültme derecesi” bahsinde ele alınan ekin görevi, tat bildiren kelimeye ilave olunarak bir şeyde o tadın biraz bulunduğunu bildirmektir: *acımtık* (acımsı, biraz acı), *turşumtık* (<turşı-mtık; biraz ekşi, ekşice), *süycümtık* (biraz tatlı, tatlıca) (Biray 1999: 54).

Tarama Sözlüğü'nde +atmık, (+ımtık, +imtik, +umtuk) şeklinde verilen ek, +Imsl, +ImtrAK ekleriyle aynı anlama geldikleri belirtilmiştir: “persiyah”: *karayağız* ve *karamtık* esmer manasına. “Siyah-fâm”: *karamtık*. El-akheb: boz renk, yani *karamtık* dedikleri ak ki karaya maildir. “El-erbek”: *bozumtuk*, siyah deveye denir (Tarama Sözlüğü: 2009: 33).

1.16. +rAK eki: Eski Türkçe'de berkitme sıfatları yapan bu ek (*yegrek* = pek iyi: *begrek*) Eski Osmanlıcada henüz canlı olarak karşılaştırma sıfatları meydana getirir (*yegrek*, *tezrek*).

Dilimizde bu karşılaştırma anlatımını yitirmiş, yalnız başlıca renk ve tat sıfatlarında “oldukça” (salt karşılaştırma) anlatımında bir küçültme eki gibi kalıp yaygınlaşmamıştır, sayılı sıfatlara gelir. Donuşmuşluk sebebiyle o artık bir çekim eki sayılmaz: *akrak*, *kararak*, *gökrek*, *bozrak*, *sarıarak*, *siyaharak*, *acıarak*, *ekşirek*, *kısarak*, *küçürek*, *ufarak* gibi (Banguoğlu 2007: 198).

Bugün kullanılmakta olan Türkmen Türkçesi'nde +rAK eki, sıfatların azaltma derecesini meydana getiren ekler arasında sayılmaktadır. Ekin işlevi

için, +rAK eki kendi semantiği doğrultusunda ilave edildiği sözlere, bu sözün önceki manasına göre azlığı ifade eden bir mana katmaktadır ve anlam yönünden ise, önce belirtildiği gibi söz konusu şeydeki tadın, rengin, durumun aslı şeklinden az olduğunu anlatır diye denilmektedir (Azmun 1983: 39).

+rAK eki, Türkmen Türkçesi'nde "zayıfların azlık derecesi"ni yapan ek olarak da ele alınmaktadır: *Men ekinlere göz gezdirmek niyeti bilen, bu gün irrek gaytdım.*

+rAK eki, Türkiye Türkçesi'nde de *küçürek* (< küçük-rek), *ufarak* (< ufak-rak); Gagavuz Türkçesi'nde *büüjerek* (< büyük-rek) örneklerinde görüldüğü üzere sonu +K ile biten kelimelere getirildiğinde, o kelimenin sonundaki +K ünsüzü düşmektedir. Türkmen Türkçesi'nde ise *onadrak* (< onat-rak), *âgrak* (< âk-rak) örneklerinde olduğu gibi ekin ilave olunduğu kelimelerin sonundaki tonsuz ünsüzler, tonlu ünsüze dönmektedir. +rAK ekinin Türkmen Türkçesi'nde diğer lehçelere göre daha fazla kullanıldığını belirtmek gerekir (Biray 1999: 58).

Sonuç

Türkçe'de küçültmeyi ya ifadelerle veya kelimeye eklediğimiz yapım ekleri yardımıyla yaparız. İfadelerle yapmak istediğimiz zaman tek başına ve kendi içinde küçüklük anlamını barındıran bir kelime kullanırız: tutam, çimdik, fiske veya avuç gibi. Bunlar el veya avuçla kavrayabileceğimiz miktarlardır. Eklerle yapılan küçültmeler ise, isimlere ya küçültme anlamıyla beraber azaltma ve yerine göre acıma ve sevme kazandırır *kuzucuk*'ta olduğu gibi, ya özel isimlere ulanır *Ayşecik* gibi ya da *arpaçık*'ta olduğu gibi kaynaşmış durumdadır.

Küçültme ekleri Türkçenin en eski metinlerinde de karşımıza çıkan yapım ekleri arasında göze çarpan eklerden sayılmaktalar. Bu eklerin bazıları aynı işlevleriyle günümüze kadar devam etmişler ve bazıları ise işlekliliğini kaybetmiş veya kalıplaşarak başka anlam kazanmışlar. İşlekliliğini kaybeden ekler ise kalıplaşmış kelimelerde hayatlarına devam etmelerine rağmen artık aynı işleve sahip değiller ve eklendikleri kelimeyle kaynaşarak yeni anlamlı bir kelime ortaya çıkarmışlardır.

+(X)ç ekini yakın akrabalıklar kurmak için ve sevgi ve şefkati içinde barındıran sözlerde görüyoruz. Tartışmalı bir ek olarak bu eki, bugün de örneğin anaç kelimesinde ve annelik duyguları daha fazla olan kimseyi anlatmak için kullanıyoruz.

Bu ekler arasında +cA ekinin özel bir yere sahip olduğunu yukarıda uzunca anlattık. Mesela ekin kelimeyle bütünleşerek şehir, dağ veya hastalık

isimleri türettiğini gördük. Böylece ek, artık eski küçültme fonksiyonunu kaybetmiş bulunuyor.

+cAğİz veya +AlAk gibi eklerde görüldüğü gibi bazı eklerde, ek yığılması sonucunda meydana gelmiştir.

+ımtıl ve +ımtrAk gibi ekler kelimeye pekiştirme anlamı verirler ve karşılaştırma +rAK ekinin genişlemesi sonucunda oluşmalarına rağmen Oğuz grubu lehçelerinin bazılarında küçültme fonksiyonu yüklenmiştir ve bu anlamda kullanılmaktalar.

Küçültme eklerinin arasında bir lehçeye özel olan ekler de vardır: +can ve +gilt gibi ekler bunlardan sayılabilirler. Bu eklere sadece Türkmen Türkçesi'nde rastlamaktayız.

Sonuç olarak Türkçe'deki küçültme eklerinin bir kısmının hiç değişmeden günümüz Türkçesi'ne kadar geldiğini görmekteyiz. Bir kısmı kullanımdan düşmüş, bir kısmı ise kalıplaşıp diğer eklerle kaynaşarak yeni bir işlev kazanıp varlığına devam ettirmektedir.

KAYNAKÇA

AHUNDOV, Agamusa, B. Ehmedov (1972). *Azerbaycan Dili*. Bakı: Maarif Neşriyatı.

AKALIN, Mehmet (1988). *Tarihi Türk Şiveleri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

AKSAN, Doğan (1983). *Sözcük Türleri*. Ankara, TDK Yayınları.

ASLAN, Sema (2002/1). *Türkiye Türkçesinde Küçültme ve Pekiştirme Kavramları ve -cık Eki Üzerine*. Türk Dili 2002/1, 224 s.

Azerbaycan Dilinin Grammatikası. 1. Hisse, Bakı: 1960.

AZMUN, Yusuf (1983). *Ana Çizgileriyle Türkmençe Dilbilgisi*. Ankara: DTCF Yayınları; NO: 4.

BANGUOĞLU, Tahsin (1940). *Ana Hatları ile Türk Grameri*. Ankara: Marif Vekaleti.

BANGUOĞLU, Tahsin (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

BAZIN, Louis (1988). *Türkmençe*. (çev. Efrasiyap Gemalmaz), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.

BİLGEGİL, Kaya (1964). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara.

BİRAY, Himmet (1999). *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde İsim*. Ankara: TDK Yayınları :711.

BOZKURT, Fuat (1994). *Türkçe Çağdaş Dilbilgisi*. İstanbul.

ÇAĞATAY, Saadet (1978). *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*. Ankara.

DEMİRCAN, Ömer (1977). *Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Bileşmeleri*. Ankara: TDK Yayınları.

DİLÇİN, Cem (1983). *Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı ve Tarihsel Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

DİLÇİN, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

ECKMANN, Janos (1996). *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. (hızl. Doç. Dr. Osman Fikri Sertkaya). Ankara.

EDİKSUN, Haydar (1993). *Yeni Türk Dilbilgisi: Dil Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi*. İstanbul; Remziyayınları.

EMRE, Ahmet Cevat (1945). *Türk Dilbilgisi: Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişmeleri Üzerine Gramer Denemesi*. Ankara: TDK Yayınları.

EMRE, Ahmet Cevat (1949). *Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri: İlk Deneme*. İstanbul.

ERASLAN, Kemal (1974). *Eski Türkçede İsim-Filler: Partisipler*. İstanbul.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (2004). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

ERDAL, Marcel (1991). *Old Turkic Word Formation, vol. 1*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

ERGİN, Muharrem (1997). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.

Etimoloji, Morfoloji ve Fonetik Bakımdan Türk Dili (1935). Ankara.

EYVAZOV, Aslan (1999). *Çağdaş Oğuz Grubu Türk Dillerinde Sifatin Morfoloji Yolla İnkişafı*. Bakı Üniversitesi.

G. Ş. Kazımov (1989). *Azerbaycan Dili*. Bakı: Maarif Neşriyatı

GABAİN, Annamaria Von (1988). *Eski Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

GANIEV, Fuad (2007). *Türk Dillerinin Semantik Grameri Hakkında*. IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 2000, Ankara: 625-630 s.

GENCAN, Tahir Nejat (1966). *Dilbilgisi*. İstanbul.

Genel Dil Bilgisine Giriş: Tarihsel Bir Çalışma (2008). Ankara.

GULİYEV, İngilab (1991). *Muasır Azerbaycan Edebi Dilinin İnkişafında Morfoloji Yolla Söz Yaradıcılığı Projesi*. Bakı.

GÜLSEVİN, Gürer (1995). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Uşak.

GÜNGÖR, Harun – ARGUNŞAH, Mustafa (1991). *Gagavuz Türkleri (Tarih – Dil – Folklor ve Halk Edebiyatı)*. Ankara.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1997). *Harezmi Türkçesi ve Grameri*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1996). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

HANSER, Oskar (2003). *Türkmençe El Kitabı*. İstanbul.

KARA, Mehmet (2001). *Türkmençe (Giriş, Gramer, Metinler, Sözlük)*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri (2006). Ankara: TDK Yayınları. (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay. 879).

(Karşılaştırmalı Türk Lehçe ve Şiveleri Sözlüğü ve Gramer Saha Araştırması Projesi; 1).

KOÇ, Nurettin (1992). *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul.

KORKMAZ, Zeynep (1958). *Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme*. Ankara: TDK Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep (1969). *Türkçede Eklerin Kullanış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*. Ankara: DTCF Yayınları; NO: 124.

KORKMAZ, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep (2007). *Garmer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

Oğuz Grubu Türk Dillerinin Mügayiseli Grammatikası, (II. Hisse-Morfologiya) (1986). (Red.: M.Ş. Şireliyev – K.M. abdullayev), Bakı.

ÖZKAN, Nevzat (1996). *Gagavuz Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

Muasir Azerbaycan Dili (1980). II. Cilt (Morfologiya), Bakı.

Muasir Azerbaycan Dili (1981). III. Cilt (Sintaksis), Bakı.

SARIYEV, Bedri; GÜDER, Murcan (1998). *Türkmencenin Grameri (II Morfologiya: Şekil Bilgisi)*. Ankara.

Söyegovyn, M. (2000). *Türkmen Dilinin Grammatikası*.

ŞAHİN, Hatice (2003). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

ŞEN, Mesut (2007). *Tarihi Türk Şivelerinde Ek Uyumsuzluğu Var mı?* IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 2000; Ankara; 1695-1734 s.

Tarama Sözlüğü (2009). VII. Cilt Ekler; Ankara: TDK Yayınları.

TEKİN, Talat (2000). *Orhun Türkçesi Grameri*. Ankara: Simurg Yayınları.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (2005). *Eski Türkiye Türkçesi XV. Y.Y. Grameri*. 3. baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

TOPARLI, Recep (1972). *Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü*. Bilgisayar Destekli Dil Bilimi Çalıştayı Bildirileri; Ankara: TDK Yayınları.

TOPALOĞLU, Ahmet (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul.

Türk Lehçeleri Grameri (2007). editör: Ercilasun, Ahmet Bican, Ankara: Akçağ Yayınları.

Türkçe Sözlük (1998). 8. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.

Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü (1972). Ankara: TDK Yayınları.

ZEYNALOV, Ferhat R. (1993). *Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi*. İstanbul: Cem Yayınları.

ZÜLFİKAR, Hamza (1991). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: TDK Yayınları.